

**Mindennapi
Trianon** Legyen hited és léssen
országod!
A trianoni Magyarország
kordokumentumai
Szerk. Vertel Beatrix,
Acsády György,
Püspöky István,
Árgyélus, Bp., 2009.

Sebek, sebek és sebek... Még mindig gennyesedőek, be nem hegedők. Állandóan, újra és újra felszaggatottak. Élő organizmust mérgeznek, folyamatosan, immár kilencven esztendeje: a XX. század folyamán rendszer-váltások sorát amúgy is végigszenvedő társadalmunkét. Ezzel pedig az azt összetartani hivatott legerősebb szellemi kötőanyagot, nemzettudatunkat is.

Politikai szempontból gerjesztett viták. Szomszédokkal való perlekedés, amelyet nagyon is ügyesen használtak és használnak ki az európai és a világbéli nagypolitika főszereplői. Ritkán a javunkra, de nem is pusztán ellenfeleink hasznára; többnyire inkább saját érdekükben – a térség közös érdekei ellen.

Trianon. 1920-tól negyed évszázadon át valamennyi magyar mindennapjainak részét, a nevelés gerincét, a kötelező emlékezést jelentette e számunkra olyannyira negatív tartalmat hordozó név. Utána, 1945–47-től, negyven esztendőn keresztül, a teljes elhallgatást, a kötelező felejtést. Jobb esetben erősen torzított, az 1920. június 4-én történeteket jelentéktelenné degradáló értékelést. Mindez több nemzedék identitástudatát, hazáról és történelmünkről vallott nézeteit is erősen rombolta. Hiszen a két világháború közötti magyar politikai élet legkisebb közös többszörösét, a szent ügynek tekintett célt, azaz a revízió követelését az egyik pillanatról a másikra elvetendő, ördögi törekvésnek, eredendő bűnnek minősítette.

Ennek kétes eredményeként – hiába lehet a nyolcvanas évek közepétől tárgyilagosabban szólni Trianonról – ma már sok fiatal azt sem tudja, mit jelentett e szó egykoron a magyarságnak, határainkon innen és túl. És mégis ott él csaknem valamennyi magyar család hétköznapijában szétszaggatásunk fájó emléke. Hiszen kevesen vagyunk, akiknek ne lennének rokonai kapcsolata a trianoni békediktátum nyomán egy csapásra külföldi államok alattvalóivá vált nemzettársainkkal. (Tudom, hogy a békediktátum kifejezés sokak szemében „politikailag nem korrekt”. Néhány évvel ezelőtt például egy goriziai konferencián a jelenlévő német és osztrák történészek kikérték maguknak, hogy használtam e fogalmat. Szerintük 1920-ban Magyarországgal békeszerződést kötöttek. Szerintem viszont diktátumról van szó. A magyar békeküldöttségét

1920-ban ugyanis nem csak hogy megalázták, de egyáltalán nem is voltak kíváncsiak a véleményére.)

Nyilvánvaló, hogy Trianon 1947 előtti, majd azután – egymással teljesen ellentétes – értelmezése mindkét esetben elhibázott volt. 1920 és 1945 között azért, mert kizárólag érzelmi alapon, a politikai lehetőségeket többnyire figyelembe sem véve (vagy azokat – néha tudatosan – félremagyarázva, illetve rosszul fölmérve) közeledtek a XX. század legfontosabb magyar sorskérdéséhez. 1945–1947-től pedig amiatt, mivel az érzelmi kötődést elvetve, annak említését is tiltva, egy hazug, az internacionalizmus jelszavával operáló ideológia nevében történt mindez. Egészségesebbnek azonban – annak minden hátrányával együtt – mégiscsak az oly gyakran túlzásokba eső, erősen patetikus kibeszélést tartom.

Utóbbiról szól a Vertel Beatrix, Acsády György és Püspöky István által szerkesztett kiváló kötet, amelynek összeállítója és tervezője is Vertel Beatrix. A szerkesztők egyike sem a szűkebb szakmából, a történész-céhből került ki, de nem is lépnek föl úgy, mintha historikusok lennének. (Sajnos sok dilettáns teszi ezt manapság, kárhóztatva az „akadémiai tudományosság” általuk hazugságnak vélt kutatási eredményeit.) Nemeskürty István személyes hangvételi ajánlásán és Szakály Sándor rövid, ám értő – a terjedelem adta korlátok között a békediktátum minden lényeges eseményét gondosan és arányosan számba vevő – bevezető tanulmányán túl egyáltalán nincs az utóbbi esztendőök szakirodalmára támaszkodó szöveg az albumban. (Kivéve Ablonczy Balázs 2000-ben megjelent Teleki Pál-könyvét [112. o], de tulajdonképpen itt is Teleki mondatai szerepelnek.) Az illusztrációkhoz fűzött rövid magyarázatok mellett ellenben annál több a két világháború közötti időszakból származó propaganda-szólamokat, néha bugyuta versikéket és dalszövegeket, szak- és tankönyv-, brosúra- és újságcikk-részleteket, iskolai fogalmazásokat, leveleket és főleg irodalmi alkotásokat idéző, a korszak Trianonnal szembeni, néha túlfűtött érzelmeit hitelesen és világosan tükröző szöveg. Köztük jó néhány nem is akárkitől: az akkoriban igencsak népszerű, mára szinte elfeledett Sajó Sándor, Rákosi Jenő és Pósa Lajos alkotásai mellett az újra felfedezett Reményik Sándor, illetve a már klasszikusnak számító Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula és Karinthy Frigyes prózai és költői művei is helyet kapnak az albumban.

A tagolás is szerencsés és ésszerű. Trianon legfontosabb gazdasági, politikai és kulturális következményei, oktatásban betöltött szerepe, az országszerte fölavatott emlékművek, a tiltakozó társadalmi szervezetek, a Hiszekegy megjelenési formái, a Pesti Hírlap tevékenysége a revíziós propaganda szolgálatában és sok egyéb

téma – egymáshoz logikusan kapcsolódva – jelenik meg a kötetben. (A képeket magyarázó szövegekbe néhol viszont hiba csúszott; csak a kötet végén például: a 193. oldalon Délvidék helyett Felvidék szerepel, a 203-on rossz a MANSz feloldása – helyesen: Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége.)

A rendkívül beszédes képanyagot ügyes kézzel válogatta Vertel Beatrix és segítője, Acsády György. Korabeli fotók, újságok, képeslapok, térképek, meghívók, oklevelek, kották, bélyegek, érmék, kítűzők, valamint sok-sok használati tárgy: ceruza(doboz), tányér, falvédő, iskolai füzetborító, gyertya- és tolltartó, radír, italosüveg, ruházat stb. bizonyítja, hogy az akkori mindennapokban mit is jelentett a békediktátum elleni tiltakozás. Szerencsésnek tartom, hogy a (borító kivételével) ízlésesen szerkesztett illusztrációk, illetve a vendégszövegek uralják a kötetet. A trianoni békeszerződés, a revíziós gondolat történetéről ugyanis alapvető szakmunkák születtek az utóbbi esztendőben Romsics Ignác és Zeidler Miklós tollából – ezeket nehéz lett volna a szakmán kívülieknek túlszárnyalni. Ugyanakkor Trianon traumájának vulgarizált képi ábrázolását, életmódtörténeti vonatkozásait, a két háború közötti időszak mindennapi világának motívumaiként való megjelenését még egyetlen munka sem mutatta be olyan sokszínűen, mint ez az album. Csak sajnálhatjuk, hogy a kötet nem szól arról, miként jelent meg Trianon témája a későbbiekben. Különösen 1945-től 1947-ig, a Trianoninál is kedvezőtlenebb párizsi békeszerződésig, amikor az 1938–1941 között visszacsatolt területek legalább egy részének megtartásán fáradozott hiábavalóan a magyar diplomácia. Vagy 1989 után, amikor éppen a két világháború közötti propagandát vették át, gyakran egy az

egyben, a régi képeslapokat, plakátokat stb. újra kiadva.

Pedig ideje lenne észrevennünk (s ez is a kötet egyik – talán nem szándékolt – tanulsága): a tiltakozásnak ez a fajtája sok jóra nem vezetett és vezethet. A figyelmes olvasónak/nézőnek ugyanis kiderül: az unalomig ismételt szövegek kiüresítik a valóban meglévő tartalmat, az állandó önsajnálattal kóros tüneteket okozhat. Nem lehet mindig csak valami ellen ágálnunk – azt is tudnunk kell, mi felé is törekszünk.

A két világháború közötti időszakból e tekintetben a negatívumokkal szemben pozitívumokban is gondolkodó – a revíziós propagandát ezért sokszor jogosan kárhóztató – államférfiakat, Bethlen Istvánt, Klebelsberg Kunót, Teleki Pált tekinthetjük példának (olyan történeteszek mellett, mint például Szekfű Gyula). Látnunk kell: Trianont részben a magyar politika baklövésai idézték elő. Nem csak a külföld, az „ádáz ellenségek” bosszúja volt a békediktátum. Még akkor is így van, ha Trianon után az új határokon kívül rekedt magyarság többnyire sokkal kedvezőtlenebb helyzetbe jutott, mint amilyenben a történelmi Magyarországon a nem magyar anyanyelvűeknek volt része.

Ne kérjünk szomszédainktól bocsánatot Trianonért (ahogy ők ezt néha abszurd módon követelik) – én is ezt tartom. De Trianont nem feledve végre ki kellene egyeznünk velük, s ha ma nem is látjuk ennek esélyét – hiszen ehhez nem csak a mi akaratumkra, hanem szomszédaink hiányzó szándékára is szükség lenne –, bízunk benne, hogy az Európai Unió belüli (egyelőre csak látszat)közösség lehetőséget ad erre a jövőben. A sebek helye akkor is örökké megmaradna – de legalább végre behegedne.

Ujváry Gábor

NYILATKOZAT A MAGYAR NYELVRŐL

Mintegy tízmilliónyi magyarul beszélő ember él a Magyar Köztársaságban, és a szomszédos államokban több millióan magyar anyanyelvűek. Ezen országok közül több is tagja az Európai Uniónak. A kisebbségi sorsban élő magyarságnak az I. világháború befejezése óta számos helyen és számos alkalommal súlyos sérelmeket kellett elszenvednie magyar anyanyelvű, nem magyar állampolgárként.

1990 után reménykedtünk, hogy Európa ezen részének demokratizálódása, az Európai Unió jogrendszere a térség országaiban is jótékony hatású lesz, ám a XXI. századba átlépve is számos aggasztó jelenséggel szembesülünk. Egyes államokban jogszabályokkal korlátozzák a magyarság nyelvhasználati lehetőségeit, s különösen a tanulóifjúságét, akiket így gátolnak anyanyelvüknek és az ahhoz kötődő kultúrájuknak az elsajátításában. Eltorzítják az egykori Magyar Királyság hiteles történelmét, művelődéstörténetét, nyilvános helyeken akadályozzák, korlátozzák a magyar nyelvű feliratok elhelyezését. Az egyik uniós tagállamban indokolatlanul váltják le a magyar nemzetiségű tisztviselőket. Szélsőséges pártok magyarellenes kampányokat

folytatnak, ennek következtében a megszállt emberek meggyalázzák a magyar kulturális emlékeket, megvernek magyar nemzetiségűeket, s ezért még felelősségre sem vonják őket.

A szomszédos államok európai uniós csatlakozási szándéka, illetve uniós tagsága nem hozott tartós és egyértelmű javulást a Kárpát-medencében kisebbségi sorban élő magyar közösségek életét, lehetőségeit illetően.

Felszólítjuk a velünk szomszédos országok kormányait, pártjait, civil szervezeteit, írószervezeteit, az Európai Unió intézményeit, jogvédő szervezeteit: képviseljék és szorgalmazzák azt, hogy a demokrácia és az emberi jogok szellemében minél teljesebben valósulhasson meg a gyakorlatban a kisebbségi magyarok és minden kisebbség jogegyenlősége nyelvének elsajátításában és szabad használatában, valamint kulturális identitásának megőrzésében is.

Budapest, 2009. június 26. *Magyar Írószövetség, Tokaji Íródtábor*

További aláíró szervezetek:

Írók Szakszervezete, Fiatal Írók Szövetsége, Magyar Írók Egyesülete, Magyar Művészeti Akadémia, Partiumi Íródtábor